

Profesor emeritus Drago Roksandić

Horst Haselsteiner (1942. – 2019.)

Dragoga Horsta Haselsteinera upoznao sam koncem 1978. godine i ostao s njime u uistinu prijateljskom odnosu tridesetak godina. Unatoč rjeđoj komunikaciji posljednjih desetak godina, osjećaj prijateljske privrženosti ostao je nepromijenjen pa ni ovaj *in memoriam* ne može ne biti posvećen čovjeku i povjesničaru koji je, pored mnoštva ostalih, zadužio i mene, obvezujući me da mu sada, kada više nije s nama, posvetim ove retke.

Kada sam u zimskome semestru 1978./ 1979. godine, kao asistent-pripravnik, prvi puta došao u Beč raditi u arhivima i knjižnicima, pripremajući svoj magistarski rad, trebao sam se s preporukom javiti profesoru Richardu Plaschki, ravnatelju Instituta za istočnoeuropsku povijest (Institut für Osteuropäische Geschichte). Plaschka me osvojio otvorenosću komunikacije i, kao iskusni profesor, iskazanom brigom za početničke potrebe mladoga kolege u Beču. Upoznao me pritom sa svojim asistentima Horstom Haselsteinerom i Arnoldom Suppanom, zamolivši ih da mi izađu u susret kada i koliko to bude bilo potrebno. Rado se sjećam prvih susreta te svih načina na koji su me obojica tada znali zadužiti.

Horst Haselsteiner zatekao me je već u prvom, vrlo srdačnom susretu svojim srpskim jezikom beogradskoga naglaska. Stjecajem prilika ubrzo nakon toga čuo sam ga kako govori potpuno tečnim mađarskim jezikom, bez njemačkoga naglaska. Kako je Institut za istočnoeuropsku povijest bio referentna bečka institucija za mnoštvo stručnjaka iz istočno- i jugoistočnoeuropskih zemalja te iz europskih i sjevernoameričkih ustanova specijaliziranih za te zemlje, mogao sam ga u to doba čuti kako komunicira više ili manje dobro na nekoliko drugih jezika, od češkoga i slovačkoga nadalje. Uvijek je to radio spontano, sa željom izlaska u susret onome s kojim komunicira te da se što bolje s njime/ njome razumije. Suvišno je reći koliko me je to duboko dojmilo.

Bile su to godine prije „otkrića“ Srednje Europe pa i prije akademske renesanse interesa za habsburšku baštinu u Srednjoj Europi, ali mi je kasnije – kada je i jedno i drugo postalo „in“ – bilo savršeno jasno da je Horst Haselsteiner od najranije svoje dobi, gdje god se bio zaticao, nosio u svom habitusu potrebu da, suočavajući

Horst Haselsteiner (1942. – 2019.)

se sam sa sobom i sa svojom obiteljskom baštinom, istovremeno suočava sa svime što jesu i što u sebi nose „drugi“, koji također imaju svoju srednjoeuropsku i habsburšku baštinu. Činilo ga je to sposobnim da se nosi sa svime što ta baština individualno i kolektivno nosi i znači, i to na način koji je u konačnici uvijek bio duboko personaliziran a time i humaniziran, uključujući i ono najbolje i ono najgore u njoj.

Bio je pobožan čovjek, katolik, čak vitez Svetoga Groba u Jeruzalemu, ali koji je i među istovjernicima i inovjernicima, a ništa manje i među onima koji se nisu smatrali vjernicima, bio doživljavan kao čovjek ekumenske tolerancije, bolje rečeno kulture. Njegova naobrazba od najranijih je dana bila kršćansko-humanistička, što mu je otvaralo horizonte koji su bili teže dostupni onima koji su izrasli iz radikalno posvjetovljenoga obrazovanja. Kako je njegov osobni katolicizam bio katolicizam na granici s pravoslavljem, protestantizmom, židovstvom i islamom, njemu su kao povjesničaru bilo kakvi kulturnopovijesni monizmi bili duboko strani. Malo je tko sličnih nazora tako eksplicitno iskazao to svoje uvjerenje kao Horst Haselsteiner i to u vrijeme kada su se humanističke i društvene znanosti te kulturni studiji doslovno „gušili“ o *malaises identitaires*: „O izoliranim, strogo ograničenim, čistim nacionalnim kulturama stoga možemo govoriti samo u vrlo suženom i ograničenom smislu. Kultura je – po svojem biću i značaju – kao komunikacija upućena na razmjenu, uzajamni utjecaj i oplođivanje kako bi ispunila svoju prafunkciju te postala polifonom i polikromnom pojavom. Posebno dojmljivi primjer tog modela kulturne strukture bez sumnje je Podunavlje i Balkan sa svim svojim mogućnostima preuzimanja i teškoćama u recepciji.“ (*Ogledi o modernizaciji u Srednjoj Europi*, Zagreb 1997., str. 256).

Ogledi o modernizaciji u Srednjoj Europi nastali su u vrijeme moje posebno intenzivne suradnje s Horstom Haselsteinerom, kako u Beču tako i Zagrebu, ali i na raznim drugim stranama te različitim povodima. Prateći njegovu produkciju, razmjerno često raspravljajući s njime o mnogim temama, poticao sam ga da hrvatskim čitateljima pripremi izbor članaka i studija koji bi mogao poticajno djelovati na prevladavanje onih pristupa habsburškoj baštini u hrvatskoj historiografiji i kulturi koji su svojim raznovrsnim anakronizmima sprječavali da se „srednjoeuropski izazov“ shvati primarno kao multikulturni i modernizacijski u perspektivi dugoga trajanja od 18. do 20. stoljeća. On je napravio izbor tekstova i artikulirao ga kao cjelinu koja je savršeno funkcionirala u biblioteci „Povijest i historija“, koju smo zajednički uređivali u zagrebačkom „Naprijedu“, odnosno „Nakladi Ljevak“ profesor Igor Karaman i ja.

Kada se uzme u obzir da je Horst Haselsteiner doktorirao 1970. godine s disertacijom *Die Serben und der Ausgleich 1867. Zur politischen und staatsrechtlichen Stellung der Serben Südingarns in den Jahren 1860–1867*, objavljenom u Beču 1976. godine te habilitirao sa studijom *Joseph II. und die Komitate Ungarns. Herrscherrecht und ständischer Konstitutionalismus* (Wien – Köln – Graz 1983.), a, pored ostalih, objavio i studiju *Bosnien-Hercegovina. Orientkrise und Südslavishe Frage*“ (Wien – Köln – Weimar 1996.), očito je da je svojim istraživanjima zadužio više nacionalnih historiografija, ali uvijek i prije svega doprinio multi- i transnacionalnim interpretacijama baština koje su uvijek, s različitim stajališta, dijeljene.

Budući da je studirao pravo, povijest, slavistiku i germanistiku u Beču, a u dugogodišnjoj suradnji s profesorom Plaschkom ulazio u različite specijalističke domene, Horst Haselsteiner profesionalno se razvio kao povjesničar s mnoštvom interdisciplinarnih kompetencija. To je došlo do svoga punog izražaja u jednoj od onih knjiga koje su promijenile historiografiju o Prvome svjetskom ratu, dvosveščanoj *Innere Front. Militärassistentz, Widerstand und Umsturz in der Donaumonarchie 1918* (Wien 1974.), čiji su autori profesor Plaschka i njegovi mlađi suradnici Horst Haselsteiner i Arnold Suppan.

On sam je kao sveučilišni profesor u Grazu, Beču, kao Plaschkin nasljednik i Budimpešti na sveučilištu na njemačkom jeziku, ali u različitim statusima i na mnoštvu drugih sveučilišta i akademija poticao kolaborativne projekte, umrežavao brojne istraživače iz različitih zemalja na projektima i temama koji su imali poticajne učinke redovito preko više različitih granica. U više njih sam i sam sudjelovao pa mogu reći da je ono što je njegove projekte bitno razlikovalo od većine današnjih EU-projekta činjenica da je on uvijek većinu svojih suradnika osobno poznao, inicijalno češće iz njihovih vlastitih zemalja nego iz Beča jer je on sam vrlo mnogo putovao, trudeći se razumjeti situacije i probleme *in situ*, da bi ih lakše mogao staviti u šire, multinacionalne, točnije regionalne kontekste. Mnogo ljudi na taj je način profesionalno zadužio, a mnogi su zadužili i njega.

Kada je riječ o Horstu Haselsteineru kao čovjeku, nužno je reći da je kao rijetko tko među povjesničarima njegova statusa držao do odnosa povjerenja pa i bliskosti s ljudima s kojima je surađivao. Godinama sam bio jedan od onih koji su uživali njegovo gostoprimstvo u Beču i u njegovoj obiteljskoj vili u Payerbachu. Raduje me što se mogu sjetiti niza situacija kada sam ja njemu ukazivao gostoprimstvo, naročito zagrebačkih slučajeva. Bio je obiteljski čovjek pa je za mene bila tim veća ljudska zadovoljština što sam odavno bio upoznao njegovu suprugu Sabinu, kćerku Gabriela te sina Nikolausa i susretao ih, kako u Beču tako i u Payerbachu. Dirljivi su bili njihovi međusobni odnosi i siguran sam da je svatko tko im je dolazio u goste mogao osjetiti koliko je obitelj važno uporište u slučaju Haselsteinerovih koji su morali uložiti ogroman napor da se u svemu što je činilo povijest 20. stoljeća u Srednjoj Europi održe, okrenuti kako prošlosti, tako i budućnosti.

Pro Tempore

ČASOPIS STUDENATA POVIJESTI BROJ 14 2019.

Pro Tempore

ČASOPIS STUDENATA POVIJESTI BROJ 14 2019.

Pro Tempore

Časopis studenata povijesti,
godina XIV, broj 14, 2019.

Glavni i odgovorni urednik
Mihaela Marić

Zamjenik glavnog urednika
Saša Vuković

Uredništvo
Matea Altić, Ivan Grkeš, Marta Janković,
Mario Katić, Igor Krnjeta, Mihaela Marić,
Petar Plastić, Saša Vuković

Urednici pripravnici
Andrija Banović, Alen Obrazović,
Alen Okreša

Redakcija
Matea Altić, Andrija Banović, Ivan Grkeš,
Marta Janković, Mario Katić, Igor Krnjeta,
Mihaela Marić, Alen Obrazović, Alen Okreša,
Petar Plastić, Saša Vuković

Tajnik uredništva
Petar Plastić

Recenzenti
dr. sc. Miroslav Bertoša
dr. sc. Zrinka Blažević
dr. sc. Branimir Janković
Marko Lovrić
dr. sc. Jelena Marohnić
dr. sc. Josip Mihaljević
dr. sc. Jasmina Osterman
dr. sc. Martin Previšić
Filip Šimetin Šegvić, asist.
dr. sc. Ivica Šute

Lektura i korektura
Franka Belović, Danijel Blazsetin, Lucijan
Borić, Paula Bradić, Katarina Cukovečki,
Paula Fajt, Tanja Jelinić, Ivana Kovačić,
Ema Maglić, Mateja Papić, Borna Treska

Oblikovanje
Tomislav Vlanić

Prijevod s engleskog jezika
Mateo Gospić, Paula Fajt, Alen Obrazović

Izdavač
Klub studenata povijesti – ISHA Zagreb

Tisak
Tiskara Zelina d.d.

Naklada
Tiskano u 150 primjeraka

ISSN: 1334-8302

Tvrđnje i mišljenja u objavljenim radovima
izražavaju isključivo stavove i mišljenja
autora i ne predstavljaju nužno stavove i
mišljenja uredništva i izdavača

Izdavanje ovog časopisa financijski su
omogućili:

Odsjek za povijest Filozofskog fakulteta
Sveučilišta u Zagrebu

Centar za komparativnohistorijske i
interkulturne studije Filozofskog fakulteta
Sveučilišta u Zagrebu

Redakcija časopisa Pro tempore im iskreno
zahvaljuje na financijskoj podršci.

Časopis se ne naplaćuje.

Adresa uredništva
Klub studenata povijesti – ISHA Zagreb
(za: Uredništvo Pro tempore),
Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu,
Ivana Lučića 3, 10000 Zagreb

Kontakt
pt.urednistvo@gmail.com